

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียน
ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู*

The Development of a Training Course enhancing Competency in Classroom
Management through Contemplative Education of the Pre-Service Teachers

¹กนกพร พรหมสุวรรณ และ อริยพร คูโรดะ

¹Kanokporn Promsuwan and Ariyabhorn Kuroda

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹Faculty of Education, Khon Kaen University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: ajkanokdear@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่กำลังฝึกประสบการณ์ชั้นเติมรูป ตรวจสอบความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของหลักสูตรฝึกอบรม โดยการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านจิตปัญญาศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยการศึกษาภาคสนามกับกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) วัตถุประสงค์ (2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ (3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (4) การประเมินผลการเรียนรู้ 2) หลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้ความเข้าใจ คือ การอธิบายแนวทางการจัดการชั้นเรียนทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยาอย่างถูกต้อง (2) ทักษะ คือ จัดชั้นเรียนด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างน่าอยู่-น่าเรียน มีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน และให้การช่วยเหลือดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสม (3) คุณลักษณะส่วนบุคคล คือ ความแจ่มชัด, ความเปิดกว้าง, พลังเกื้อหนุน, การเข้าถึงใจ, ความสงบตั้งมั่น และเจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม; นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู; สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน; แนวคิดจิตปัญญาศึกษา

*Received December 11, 2021; Revised January 11, 2021; Accepted May 18, 2021

Abstract

The objective of this article was to develop a training course enhancing competency in classroom management through contemplative education of the pre – service teachers. It was a qualitative research in field work. keyword research method was processed of a research and development. The target group and providers of background information in the process of developing a training course were relevant documents and researches, pre – service teachers who were practicing full experiences. It was checked for the consistency and feasibility of the training course by focusing group with experts of curriculum and instruction, contemplative education, measurement and evaluation and professional teacher experiences training. It was tried out a training course by field studies with target groups. It was analyzed the data by using content analysis.

The results of the research were: 1) a training course enhancing competency in classroom management through contemplative education of the pre-service teachers which had 4 main components: (1) objectives, (2) contents and learning experiences, (3) organizing learning experiences, and (4) learning evaluation; and 2) a training course enhancing competency in classroom management through contemplative education of the pre-service teachers which consisted of 3 sub-competencies: (1) cognition, the ability in explaining correct physical and psychological classroom management approaches; (2) skills in conducting a classroom management with a pleasant physical environment serving the learning objectives, a good relationship with students, and an appropriate support to the students; and (3) personal characteristics: neatness, open mindedness, encouragement, sensibility, calmness, and positive attitude.

Keywords: The Development of a Training Course; Pre-service Teachers; Competency on Classroom Management; Contemplative Education

บทนำ

ลักษณะของครูที่มีความสามารถสูงหรือมีสมรรถนะมีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ผู้ที่มีสมรรถนะจะมีผลงานที่โดดเด่นกว่าในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการศึกษา (Longphimai, 2017; Donkarsin, 2018) ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้มีกรอบการประเมินสมรรถนะครู เพื่อยกระดับให้ครูมีความสามารถสูงอันประกอบด้วย สมรรถนะหลัก (Core Competency) และสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) สมรรถนะการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย การจัดการชั้นเรียน ความรอบ

รู้และนวัตกรรม ซึ่งครูผู้สอนต้องมีวิธีการจัดการชั้นเรียน ให้ผู้เรียนมีความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเรียน (Nanajayo, and Dajchaisre, 2018) การจัดการชั้นเรียนเป็นสมรรถนะครูที่จำเป็นต้องมี และสำคัญที่ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้ งานของการจัดการชั้นเรียนประกอบด้วยงาน 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดการชั้นเรียนด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ การจัดสภาพของห้องเรียน การจัดตกแต่งห้องเรียนทางวัตถุหรือทางกายภาพ การแบ่งสัดส่วนการใช้ประโยชน์ในห้องเรียนให้มีบรรยากาศสะอาดเรียบร้อย น่าอยู่ น่าเรียน ตลอดจนการจัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันและ 2) การจัดการชั้นเรียนด้านจิตวิทยา คือ การส่งเสริมวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การสร้างบรรยากาศให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุข การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการเรียนรู้ประกอบด้วย การวางแผน และการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยครูจะต้องเข้าใจนักเรียน มีความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนและสามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้อย่างเหมาะสม

จากความสำคัญของการจัดการชั้นเรียนดังกล่าวข้างต้นประกอบกับผลการนิเทศติดตามการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของผู้วิจัยที่ผ่านมา พบว่า นักศึกษายังไม่สามารถดูแลนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย มีความตั้งใจเรียนหรือมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดี เช่น ความสนใจในการเรียน แรงจูงใจ ความร่วมมือ ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง การเคารพให้เกียรติผู้อื่นและข้อมูลจากการสนทนากลุ่มตัวแทนนักศึกษาช่วงการมีชมนิเทศของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยประจำภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ตัวแทนนักศึกษาให้ข้อมูลจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพชั้นเต็มระบุว่าสภาพการจัดการชั้นเรียนที่คิดว่าเป็นปัญหามากและส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ ทำให้การจัดการเรียนรู้หยุดชะงัก คือ ปัญหาด้านการบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวก พบว่านักเรียนบางคนมีพฤติกรรมก่อวินาศกรรมชั้นเรียน ไม่มีมารยาท พูดจาหยาบคาย ส่อเสียด ส่งเสียงดังขณะเรียน พูดแทรก ต่ำทอทั้งครูและเพื่อน กลั่นแกล้ง เดินไปมาในห้องเรียน ชวนเพื่อนเล่นในเวลาเรียน แนวทางการแก้ไขปัญหาของนักศึกษา ส่วนใหญ่ใช้วิธีการแก้ไขโดยการว่ากล่าวตักเตือนด้วยถ้อยคำและท่าทีที่สุภาพ เมื่อไม่ได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจนักศึกษาจะเปลี่ยนวิธีการอื่น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นอีกนักศึกษาจะใช้วิธีการขอคำปรึกษาหารือกับครูพี่เลี้ยงหรือสังเกตวิธีการที่ครูพี่เลี้ยงปฏิบัติต่อนักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิธีการลงโทษ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานขึ้นวิธีการลงโทษนักเรียนก็รุนแรงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกต้องตามหลักการ นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความสำคัญน้อยในประเด็นการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน รวมทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ (Deetana, 2019) ในขณะที่ครูพี่เลี้ยงที่ได้ให้สัมภาษณ์ถึงสภาพการปฏิบัติงานของนักศึกษา และในโอกาสเดียวกันนี้ได้ขอให้อาจารย์นิเทศก์ได้ให้คำแนะนำแก่นักศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลบางประการที่ส่งผลถึงการจัดการชั้นเรียน เช่น ปัญหาการจัดการชั้นเรียน ความประพฤติ การวางตัว การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น บุคลิกภาพที่ยังไม่เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานนั้น (Khongterm, 2019) ในการนี้ได้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิกรมการวิพากษ์หลักสูตรหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา (4 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562 ว่า “นักศึกษาควรได้รับการทบทวนมโนคติในเรื่องการจัดการชั้นเรียนที่หมายถึงการสร้างวินัย

ในห้องเรียนและเรื่องความแตกต่างของบริบทชั้นเรียน ถ้านักศึกษาควบคุมชั้นเรียนไม่ได้ก็จะทำให้เกิดการเรียนการสอนไม่ได้ สาขาวิชาการประถมศึกษาควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติและปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นครู ประถมให้กับนักศึกษา หากครูไม่สามารถจัดการชั้นเรียนได้จะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพ” (Kaen-In, 2018) นอกจากนี้จะต้องให้ความรู้ความเข้าใจในระดับที่ลึกซึ้งแล้ว จะต้องได้ลงมือฝึกปฏิบัติด้วยความมั่นใจ และใช้ความสามารถที่ลุ่มลึกในการปฏิบัติงานจริง ตลอดทั้งยังต้องได้รับการพัฒนา หรือสร้างเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะส่วนบุคคลบางประการที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการจัดการชั้นเรียน

ดังนั้น หากต้องการให้นักศึกษามีสมรรถนะในการจัดการชั้นเรียนที่ดี จะต้องเริ่มต้นจากความตระหนักว่าต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกภาพที่แสดงถึงความรักความเมตตาเป็นมิตรกับนักเรียน ครูรู้จักนักเรียนอย่างลึกซึ้งเป็นรายบุคคล รู้จักภูมิหลัง ความถนัดและความสนใจของนักเรียน รู้ว่าเด็กที่สอนอยู่ในวัยใด วัยของเขาสนใจอยากรู้อยากเห็นเรื่องใด การที่นักศึกษาจะมีสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนทั้งสามด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านการปฏิบัติ และด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลตามที่มุ่งหวังเช่นนี้ได้ ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจริงจังด้วยวิธีการที่เหมาะสม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พบว่า การจะเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดหลักสูตรฝึกอบรมไปสู่เป้าหมายที่ต้องการแก้ไข เพราะคนที่เก่งด้านวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่สามารถยืนยันว่าจะนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์จริง การส่งเสริมให้นักศึกษามีพฤติกรรมในการทำงาน ในการใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณลักษณะต่างๆ ที่ตนมีในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่างๆ จนประสบความสำเร็จ สามารถดึงเอาศักยภาพของตนเองมาปฏิบัติงานได้ในสถานการณ์จริง สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับกับประสบการณ์ กล้าเผชิญอุปสรรค ใจเย็น รอบคอบ มีความเมตตา ชยัน มุ่งมั่น ตั้งใจ ทำให้นักศึกษามีความสุขกับการฝึกประสบการณ์ สามารถสอนได้ดีและเข้าใจผู้เรียน มีความเป็นกัลยาณมิตร เพิ่มศรัทธาต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ มีทัศนคติที่ดีต่อการฝึกประสบการณ์และวิชาชีพ ตลอดทั้งเห็นคุณค่าในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการนำเอาแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้ศึกษาพบว่า มีการนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและในรูปแบบต่างๆ เป็นการฝึกอบรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะส่วนบุคคล ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดความเข้าใจ อันนำไปสู่การปฏิบัติใหม่ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษานี้เป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ความรักความเมตตา การเชื่อมโยงสัมพันธ์ การเข้าเผชิญ ความต่อเนื่อง ความมุ่งมั่น และชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลคือการเข้าใจตนเองและผู้อื่น การเข้าใจและยอมรับความเป็นจริง จิตตปัญญาศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการลงมือปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์ตรงด้วยตนเองตามความถนัด ประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติจริงต่อชุมชนและสังคม (Chansirisira, 2017; Janpong, and Panitpalinchai, 2017) ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรมีการนำเอาแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียน จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดการชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จัดบรรยากาศห้องเรียนด้านกายภาพได้อย่างน่าอยู่น่าเรียน ตลอดทั้งสามารถดูแล

นักเรียนได้อย่างเหมาะสม แต่ในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลว่ามีการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนแต่อย่างใด การศึกษาวิจัยประเด็นนี้เป็นสิ่งจำเป็นและจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาวิชาชีพครู ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 (Research: R₁) ทำการศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) โดยได้กำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการชั้นเรียน กระบวนการในการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษาสารสนเทศจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชั้นเรียน โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ชั้นปีที่ 5 ที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป มาแล้วอย่างน้อย 1 ภาคเรียน เป็นตัวแทนจากโรงเรียนละ 1 คน จำนวนทั้งสิ้น 11 คน

ขั้นตอนที่ 3 ทำการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยการสังเกตการจัดการชั้นเรียนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป ซึ่งเป็นอาสาสมัคร จำนวน 4 คน โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากการเยี่ยมชั้นเรียน จำนวน คนละ 1 ชั่วโมง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 4 (Development: D₁) ยกร่างหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป ใช้การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและทำการสังเคราะห์หลักสูตรฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 5 (Research: R₂) ตรวจสอบความตรงภายใน (Internal Validity) และความเป็นไปได้ของหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป โดยการจัดสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย (1) ด้านหลักสูตรและสอน 3 คน (2) ด้านจิตตปัญญาศึกษา 2 คน (3) ด้านการวัดและประเมินผล 1 คน (4) ด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 1 คน โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ (Development: D₂)

ขั้นตอนที่ 6 (Research: R₃) ตรวจสอบความตรงภายนอก (External Validity) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป กลุ่มเป้าหมายเป็นอาสาสมัคร จาก 1 โรงเรียน จำนวน 4 คน เนื่องจากเป็นการศึกษานำร่อง (Pilot study) จึงทดลองใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กที่อาสาสมัครพร้อมใจกันทั้งโรงเรียน

เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของหลักสูตร ความเหมาะสมสอดคล้องของลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรม และเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาในภาคสนามใช้ระยะเวลาจำนวน 2 วัน 1 คืน โดยใช้หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-4

ขั้นตอนที่ 7 ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นเต็มรูปที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยการสัมภาษณ์กลุ่มแบบไม่มีโครงสร้าง กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรม จำนวน 4 คน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อแก้ไข และปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น (Development: D₃)

ผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler ทั้ง 4 ประการ

2. ผลการสังเคราะห์สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ความเข้าใจ มีตัวชี้วัดคือ การอธิบายแนวทางการจัดการชั้นเรียนทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยาอย่างถูกต้อง 2) ทักษะการจัดการชั้นเรียน มีตัวชี้วัดคือ จัดชั้นเรียนด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างน่าอยู่-น่าเรียน มีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน และให้การช่วยเหลือดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสม 3) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชั้นเรียน มีตัวชี้วัดคือ การแสดงออกถึงความแจ่มชัด ความเปิดกว้าง พลังเกื้อหนุน การเข้าถึงใจ ความสงบตั้งมั่น และการมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วย 3.1) ความแจ่มชัด มีตัวชี้วัดคือ ความละเอียดลออรอบคอบในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 3.2) ความเปิดกว้าง มีตัวชี้วัดคือ (1) การรับรู้ว่ามีนักเรียนมีลักษณะเฉพาะตน การไม่วิพากษ์วิจารณ์นักเรียน (2) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ การร่วมกันระดมความคิดกับนักเรียนในการกำหนดกติกา/ข้อตกลงประจำชั้นเรียน การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สนทนาซักถามหรือแสดงความคิดเห็นและ (3) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้กับคนอื่น เช่น การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การจัดกลุ่มการเรียนรู้ที่เหมาะสม 3.3) พลังเกื้อหนุน มีตัวชี้วัดคือ การให้การเสริมแรง การใช้อำนาจ ความเป็นกัลยาณมิตร 3.4) การเข้าถึงใจ มีตัวชี้วัดคือ การสื่อสารด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การไวต่อพลังกลุ่มและพฤติกรรมหรือความรู้สึกของนักเรียน 3.5) ความสงบตั้งมั่น มีตัวชี้วัดคือ การอดทนต่อพฤติกรรมนักเรียน การมีอารมณ์มั่นคง การมีสมาธิอยู่กับปัจจุบัน การเข้าใจสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง วางใจต่อสรรพสิ่ง 3.6) เจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน มีตัวชี้วัดคือ ความรู้สึกหรืออารมณ์ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ชอบหรือรู้สึกว่ามีคุณค่าหรือประโยชน์ของการจัดการชั้นเรียน

3. การตรวจสอบความสอดคล้องภายในและความเป็นไปได้หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้าง

สมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป มีความสอดคล้องภายใน และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้และสามารถพัฒนาสมรรถนะการจัดการชั้นเรียน ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์ได้จริง ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ หลักสูตรควรจะต้องมีความยืดหยุ่น มีการบูรณาการ ระหว่างเนื้อหา เพิ่มการวัดผลประเมินผลสมรรถนะให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ผลจากการวิเคราะห์กระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฝึกอบรมนี้ ยึดหลัก การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (holistic learning) การพัฒนาคุณลักษณะควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทาง ปัญญา ใช้กิจกรรมและประสบการณ์ที่เหมาะสมเป็นฐานในการเรียนรู้ พิจารณาให้มีความสอดคล้องตามหลักการ ของปัญญา 3 ฐาน ประกอบกับการใช้กระบวนการแบบการมีประสบการณ์ร่วม (experiential style) โดย ดึงตัวอย่างจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมกระบวนการ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนการเรียนรู้ (Reflection) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) รับฟังทั้งผู้อื่นและตนเองด้วยความกรุณา สนทนาสนทนา (Dialogue) บนพื้นที่ที่มีความรู้สึกปลอดภัย (Safe Zone) ผ่านการเชื่อมต่อความรู้สึก (Connectedness) ระหว่างกระบวนการและผู้เข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดการกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เตรียมความพร้อม เป็นการเรียนความพร้อมของผู้เข้าร่วมกระบวนการ เพื่อเป็นการรวมจิต ใจรวมใจ เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดสภาวะคลื่นสมองเหมาะสมแก่การเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การนั่งหรือนอนสมาธิ การพูดคุยเรื่องประจำวัน การทำกิจกรรม นันทนาการสั้นๆ

ขั้นที่ 2 ฟังด้วยใจอย่างลึกซึ้ง เป็นการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เผชิญประสบการณ์ใหม่ผ่านกิจกรรม ต่างๆ โดยที่ผู้เข้ารับการอบรมต้องลงมือปฏิบัติด้วยใจอย่างใคร่ครวญตนเองไปด้วย ขั้นการฟังด้วยใจอย่าง ลึกซึ้งนี้ ไม่ได้หมายถึงให้ผู้เข้ารับการอบรมฟังอย่างเดียวแต่หมายถึง ประสบการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายผ่าน การฟัง พูด อ่าน เขียน หรือประสาทสัมผัส

ขั้นที่ 3 สนทนาสนทนา เป็นการสนทนาถอดบทเรียน ถึงการปฏิบัติตามกิจกรรมย่อยซึ่งมีทั้งการ ใคร่ครวญเป็นรายบุคคล การจับคู่สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกลุ่ม

ขั้นที่ 4 สะท้อนความคิด เป็นการทบทวน บทเรียนด้วยตนเอง ว่าวันนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร หลังการ ทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ใคร่ครวญ สรุปบทเรียน สร้างหลักการ ซึ่งกระบวนการนี้ จะสามารถสะท้อนการรับรู้ประสบการณ์ของตนเองเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และบรรยายประสบการณ์การ เรียนรู้ของตนเอง

ขั้นที่ 5 บันทึกสะท้อนผลการเรียนรู้ เป็นการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้บันทึกความรู้สึก ผลการปฏิบัติ ความก้าวหน้า หรืออื่นๆ ตามที่ตนเองได้เฝ้าเห็น รูปแบบของสมุดบันทึกภาพควรเหมาะกับการเขียนและการ วาด มีขนาด รูปร่าง ใช้งานได้ ประเด็นในการสะท้อนความคิด ควรมีความเปิดกว้างและสอดคล้องกับสิ่งที่ได้ เรียนรู้ในกิจกรรมเพื่อจดประเด็นได้ ควรเริ่มจากการบรรยายสิ่งที่ได้ทำก่อน ความรู้สึกที่ได้ทำสิ่งเหล่านั้น จากนั้นให้สำรวจสิ่งที่ทำได้ดี สิ่งที่ยังต้องปรับปรุง หรือจะให้การทำได้ดียิ่งขึ้นควรทำอย่างไร สิ่งที่ยังไม่รู้ และสิ่ง ที่จะแก้ไขในการเรียนรู้ครั้งต่อไป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียน

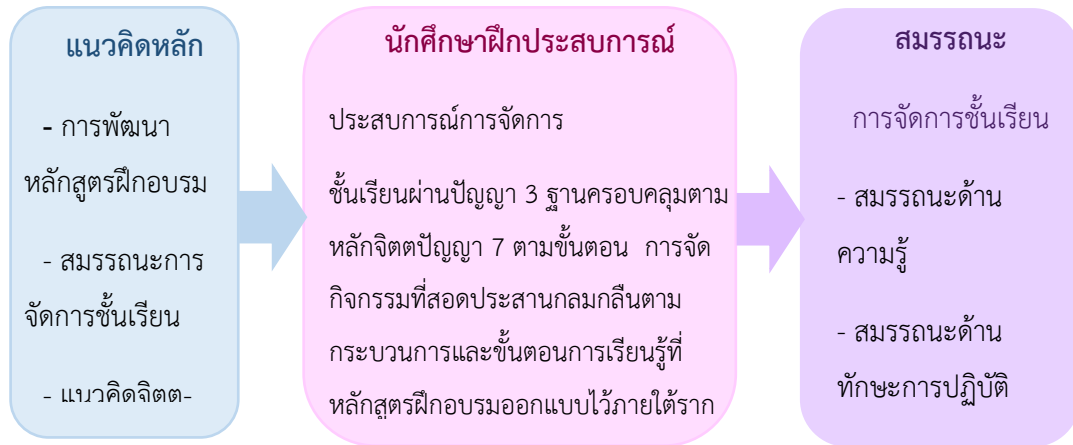
องค์ความรู้ใหม่

ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการอบรม เนื้อหา แนวการจัดกระบวนการ ระยะเวลาในการอบรม วิธีการฝึกอบรมและกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ เกณฑ์การจบหลักสูตร เงื่อนไขของหลักสูตร และการประเมินผล การเรียนรู้ เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยหลักสูตรฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาฝึกประสบการณ์มีสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนด้วยใจอย่างใคร่ครวญ โดยพบว่า แนวคิดทั้ง 3 ประการนั้นมีความสัมพันธ์กัน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

จากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูชั้นเต็มรูป ผ่านกระบวนการตรวจสอบความตรงภายในโดยการประชุมผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ประกอบด้วย (1) ด้านหลักสูตรและสอน 3 คน (2) ด้านจิตตปัญญาศึกษา 2 คน (3) ด้านการวัดและประเมินผล 1 คน (4) ด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 1 คน และการตรวจสอบความตรงภายนอก โดยการทดลองใช้หลักสูตร ดำเนินการจัดอบรมเป็นเวลา 2 วันต่อเนื่อง และจากการวิเคราะห์ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรฝึกอบรม จากเดิมมีหน่วยการเรียนรู้จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาในการอบรมหน่วยละ 3 ชั่วโมง ปรับเพิ่มเป็น 6 หน่วยการเรียนรู้หน่วยที่ 1-4 และ 6 ใช้ระยะเวลาในการอบรมหน่วยละ 12 ชั่วโมง และหน่วยที่ 5 ใช้ระยะเวลาตลอดภาคเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมพบว่า โดยทั่วไปแล้วองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ส่วน ได้แก่ จุดมุ่งหมาย (Objective) เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ (Content) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)

การประเมินผล (Evaluation) เช่นเดียวกับองค์ประกอบของหลักสูตรทั่วไป ในองค์ประกอบของหลักสูตร ฝึกอบรมจะมีรายละเอียดและมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและการสังเคราะห์งานวิจัยของผู้วิจัย ที่ได้ในขณะนั้น เกี่ยวข้อง พบว่าภาพรวมแล้วมีองค์ประกอบที่คล้ายกันและมีความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยออกไปประเด็นสำคัญขององค์ประกอบพบว่าองค์ประกอบต่างๆ ส่วนใหญ่มีชื่อเรียกเหมือนกัน ได้แก่ ปัญหาและความสำคัญ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา สื่อ การวัดและประเมินผล ส่วนที่เรียกต่างกัน ได้แก่ ด้านประสบการณ์หรือกิจกรรม โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ดังนี้ การดำเนินการของหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตร บางหลักสูตรรวมเนื้อหาเกี่ยวกับเวลาเข้าด้วยกัน เรียกว่า โครงสร้างของหลักสูตร ผู้วิจัยจึงประเด็นเหล่านั้นนำมาทำการสังเคราะห์ให้ได้องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะ โดยการนำมาพิจารณาความสอดคล้องกันและความเหมาะสมกับบริบท

2. ผลการสังเคราะห์สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ ความเข้าใจ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียน แนวคิดและหลักการวางแผนและจัดประสบการณ์ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดพื้นที่การเรียนรู้แบบสัปปายะ แนวคิดและหลักการในการสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูล และแนวคิดและหลักการบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวก 2) ทักษะการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ การวางแผนและจัดประสบการณ์ การจัดพื้นที่การเรียนรู้แบบสัปปายะ การสร้างสัมพันธภาพในชั้นเรียน การสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูลและการบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวก 3) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ การแสดงออกถึงความแจ่มชัด ความเปิดกว้าง พลังเกื้อหนุน การเข้าถึงใจ ความสงบตั้งมั่น และการมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วย (1) ความแจ่มชัด (2) ความเปิดกว้าง (3) พลังเกื้อหนุน (4) การเข้าถึงใจ (5) ความสงบตั้งมั่น (6) เจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน

ข้อสรุปจากการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่า นักศึกษาประสบปัญหาในการจัดการชั้นเรียน ทั้งยังพบว่า นักศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการชั้นเรียนได้ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความเครียดและมีทัศนคติในทางลบต่อการฝึกประสบการณ์ สอดคล้องกับข้อเสนอเกี่ยวกับการประเมินสมรรถนะนักศึกษาที่ก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียนเพื่อจะได้นำข้อมูลมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่ยังบกพร่อง (Riangrila, Jamjuree, Yamkasikorn, and Haemaprasith, 2020)

ข้อสรุปจากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า ผลของหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขั้นเต็มรูป มีดังต่อไปนี้ นักศึกษาสามารถอธิบายความสำคัญของการจัดชั้นเรียนด้านกายภาพตามบริบทของโรงเรียนที่ตนเองฝึกประสบการณ์ได้ อธิบายแนวทางการจัดการชั้นเรียนด้านจิตวิทยาได้ถูกต้อง ระบุว่านักเรียนมีลักษณะเฉพาะตน อดทนต่อสถานการณ์ ใส่ใจและเพียรพยายามในการแก้ไขปัญหา นักเรียน สามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนการสอน ทำให้ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น ได้ใคร่ครวญความรู้สึก ความคิดของตัวเองในเรื่องต่างๆ กิจกรรมมีความเหมาะสมและสอดคล้องร้อยรัดจากกิจกรรมที่ใกล้ตัวไปสู่กิจกรรมที่ลึกลับกับตัวเอง ส่วนเวลาที่ใช้มีความเหมาะสมมีเวลาทำกิจกรรมที่พอเพียงต่อการได้สำรวจและใคร่ครวญตนเอง กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม ทั้งด้านเนื้อหา กิจกรรม และเวลาที่ใช้ในการอบรม นอกจากนี้ยังเห็นว่ายังเป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริง และควรจัดอบรมก่อนการฝึกประสบการณ์ขั้นเต็มรูป

สรุป

หลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะการจัดการชั้นเรียนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ได้แก่

- 1) วัตถุประสงค์
- 2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 4) การประเมินผลการเรียนรู้ และผลจากการสังเคราะห์สมรรถนะการจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 3 ด้าน คือ
 - 1) ความรู้ความเข้าใจ มีตัวชี้วัดคือ การอธิบายแนวทางการจัดการชั้นเรียนทั้งด้านกายภาพและจิตวิทยาอย่างถูกต้อง
 - 2) ทักษะการจัดการชั้นเรียน มีตัวชี้วัดคือ จัดชั้นเรียนด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างน่าอยู่-น่าเรียน มีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน และให้การช่วยเหลือดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสม
 - 3) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชั้นเรียน มีตัวชี้วัดคือ การแสดงออกถึงความแจ่มชัด ความเปิดกว้าง พลังเกื้อหนุน การเข้าถึงใจ ความสงบตั้งมั่น และการมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการชั้นเรียน และผลจากการวิเคราะห์กระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฝึกอบรมมีขั้นตอนการจัดการกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้
 - 1) เตรียมความพร้อม
 - 2) ฟังด้วยใจอย่างลึกซึ้ง
 - 3) สนทนาสนทนา
 - 4) สะท้อนความคิด
 - 5) บันทึกสะท้อนผลการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสามารถนำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้ในรายวิชาเตรียมฝึกประสบการณ์ก่อนหน้า เช่น ฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ก่อนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขั้นเต็มรูปได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านอื่นๆ จากโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

References

- Chansirisira, P. (2017). Developing Core Competency and Performance Efficiency of Government Teachers in Northeastern Thailand. *Journal of Suthiparithat*, 8(100), 144-158.
- Deetana, S. (2019). Pre-Service Teachers. *Focus Group*. October, 17.
- Donkarsin, P. (2018). *Development of Enhancing Competency Program in Learning Management by Child Centered for Schools Student in Secondary Educational Service Area Office 24*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Janpong, J., & Panitpalinchai, T. (2017). Development of Activities to Enhance the Virtues of the Communication Students According to the Concept of Spiritual Education. *Journal of Humanities and Social Science*, 23(3), 94-106.

- Kaen-In, T. (2018). Associate Professor. *Focus Group*. December, 24.
- Khongterm, P. (2019) Senior Professional Level Teachers. *Interview*. June, 20.
- Longphimai, S. (2017). *Development Guidelines to Enhance Teachers' Competency in the Learning Centered of Non-Formal and Informal Education in Districts in Mahasarakham Province*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Nanajayo, S., & Dajchaisre, A. (2018). A Model for Developing Competency of the Morality Teaching Monks in School. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(2), 696-710.
- Nichol, L. (2005) 'Wholeness regained: Revisiting Bohm's dialogue', in B.H. Banathy and P.M. Jenlink, *Dialogue as a means of collective communication*. New York: Kluwer Academic Plenum.
- Riangrila, P., Jamjuree, D., Yamkasikorn, M., & Haemaprasith, S. (2020). The Development of framework of Teaching Practice Competencies in School for Pre-service Teachers. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(4), 1367-1379.